

Wstęp

Niniejsza książka to próba odpowiedzi na pytanie, czy rozwój człowieka jest możliwy pomimo choroby, deficytów, upływu czasu i związanych z nimi ograniczeń, pomimo dysfunkcji i kryzysów rodzinnych. Autorzy artykułów opisują procesy, które stymulują, wspierają lub uruchamiają zatrzymany rozwój jednostki lub rodziny.

Jedną z najwcześniejszych teorii rozwoju znajdziemy u Arystotelesa. Jego koncepcja wychodzi od obserwacji przyrody ożywionej. W życiu każdego organizmu możemy zaobserwować następujące po sobie stadia rozwoju, w których realizują się zawarte w jego naturze potencje. Każdy organizm rozwija się najlepiej w sprzyjającym otoczeniu. Zmieniające się warunki stanowią przeszkody do realizacji wewnętrznych możliwości.

Można zarysować analogię między rozwojem biologicznym a psychicznym. Koncepcje psychologiczne poszukujące odpowiedzi na pytanie o motywację rozwoju wskazują na dążenie jednostki do uzyskania kontroli oraz wpływu na siebie i otoczenie społeczne. Rozwój jednostki jest zatem możliwy tylko w takim społecznym otoczeniu, które poddaje się jej wpływowi. Ograniczenia i przeszkody w realizacji możliwości człowieka można odnaleźć zarówno w samej jednostce, jak i w jej otoczeniu, przy czym pozostają one w interakcji, wzajemnie się wzmacniając. Nauki humanistyczne w ciągu lat i współcześnie dostarczają wiedzy na temat prawidłowości rozwojowych, jak również poszukują sposobów wspierania czy uruchamiania rozwoju. Podmiotami tych poszukiwań są: człowiek w różnych etapach biegu życia, rodzina, traktowana jako oddzielny organizm, rządzący się swoimi prawami i grupa społeczna.

Materiał przedstawiony w publikacji jest dyskusją między teoriami rozwoju człowieka i rodziny a analizą klinicznych przypadków. Autorzy starają się pokazać, w jaki sposób koncepcje stają się użyteczne w zrozumieniu przeżyć i zachowań konkretnych ludzi, a także jak wykorzystać wiedzę psychologiczną do rozumienia, uruchamiania i stymulowania rozwoju jednostki we wszystkich etapach jej życia. Każdy człowiek jest niepowtarzalnym fenomenem, a jego losy indywidualną historią. Twierdzenie to implikuje postulat prymatu żywego i bezpośredniego doświadczenia spotkania z drugim człowiekiem nad teorią. Teoria jest jednak warunkiem koniecznym tego doświadczenia. Można powiedzieć, że mamy tu swoiste koło hermeneutyczne: teoria poprzedza bezpośrednie spotkanie, ale też jest przez nie modyfikowana. Rozmaitość podejść teoretycznych przedstawionych w książce jest odzwierciedleniem wielości paradygmatów obecnej we współcze-

snej nauce i kulturze, a jednocześnie pochwałą różnorodności, wyrażaną przez Autorów.

Publikacja jest rezultatem badań własnych pracowników Zakładu Psychologii Wychowawczej i Rehabilitacyjnej. Badania prowadzono w latach 2007–2010 w ramach realizowanych wówczas tematów: *Psychospołeczne aspekty funkcjonowania człowieka w biegu życia*, *Psychologiczne problemy młodzieży w okresie przemian*, *Zagrożenie środowiskowe dla rozwoju dziecka* oraz *Rodzina w kontekście zmian obyczajowych i kulturowych*. Autorzy pozostałych artykułów zaproszeni do projektu są pracownikami ośrodków, w których odbywają się zajęcia terenowe dla studentów IV i V roku Psychologii Stosowanej w ramach specjalistycznych modułów: *Psycholog wobec problemów rodziny*, *Psychologia edukacji* i *Psychologia rehabilitacyjna*.

Autorzy w kolejnych pracach przedstawiają, w jaki sposób przez wychowanie, edukację, coaching, psychoterapię czy *towarzystwo w rozwoju* można wpływać na zmiany zachodzące w psychice człowieka i relacjach rodzinnych.

Iwona Sikorska, autorka pierwszego artykułu, pokazuje prawidłowości rozwojowe dotyczące dziecięcych teorii umysłu oraz określa, na czym polega zdrowie psychiczne i jakie warunki otoczenia je zapewniają. Zwraca ona uwagę na istotę uważności w towarzyszeniu dziecku w rozwoju, polegającej na dostrzeganiu jego autentycznych cech, a nie *wymarzonych czy statystycznych*. W kolejnym tekście Krzysztof Gerc porusza zagadnienie dwupodmiotowości w kontekście relacji: nauczyciel – uczeń oraz znaczenie dialogu w budowaniu satysfakcjonujących relacji wychowawczych. Tematem trzeciej pracy jest edukacja alternatywna. Iwona Sikorska analizuje znaczenie różnorodności stosowanych metod w procesie wychowania i edukacji. Następnie Krzysztof Gerc opisuje przebieg rozwoju niepełnosprawnego dziecka i znaczenie stosowanej stymulacji. Pokazuje, jakie konsekwencje może mieć deprywacja wielozmysłowa związana z niepełnosprawnością, długotrwałym leczeniem i deficytem opieki rodzicielskiej. Autor włącza się do dyskusji na temat pokonywania ograniczeń i przeszkód w procesie rozwoju. Dwa kolejne artykuły są poświęcone edukacji dorosłych.

Agata Piasecka prezentuje koncepcje rozwoju, na których opiera się współczesne myślenie o edukacji dorosłych. Wyjaśnia specyfikę procesu uczenia się dorosłych oraz opisuje znaczenie doświadczenia jednostki jako potencjalnego źródła rozwoju. Wskazuje na najważniejsze aspekty życia, które tworzą kontekst rozwoju i warunkują kierunek formułowania celów rozwojowych. Porusza zagadnienie wpływu, jaki dynamicznie zmieniające się i coraz bardziej złożone środowisko wywiera na rynek usług edukacyjnych dla dorosłych. Beata Świeży prezentuje coaching jako metodę wspierającą rozwój i szybko rozwijającą się gałąź psychologii stosowanej. Artykuł jest odpowiedzią na potrzebę usystematyzowanej i opartej na dowodach wiedzy dotyczącej coachingu. Ramę rozważań na temat treści, jakich ludzie dorośli uczą się, aby realizować swoje potrzeby rozwojowe i sprostać wymaganiom środowiska, stanowi podejście kompetencyjne.

Kolejne artykuły poświęcone są psychoterapii indywidualnej i rodzinnej prowadzonej w różnych podejściach teoretycznych.

Paweł Glita, odwołując się do koncepcji psychodynamicznych, przedstawia pojęcia deficytu i defektu jako cechy pacjenta i jego środowiska rozwojowego. Na podstawie przykładów klinicznych, autor ukazuje charakterystyczne dylematy i trudności pojawiające się w procesach terapeutycznych odzwierciedlające deficyt i defekt pacjenta.

Tematyka następnych prac dotyczy kontekstu rodzinnego rozwoju jednostki. Marzena Krzanowska i Anna Bodzek przedstawiają najważniejsze założenia teorii relacji z obiektem i zastosowanie tego podejścia w pracy terapeutycznej. Prezentują sposoby dokonywania diagnozy oraz wykorzystania zjawisk przeniesienia i przeciwprzeniesienia w procesie terapii rodzin. Autorki przytaczają opisy przypadków, korzystając z własnej praktyki terapeutycznej. W omawianym artykule czytelnik zapozna się z innym od systemowego, najczęściej omawianego w literaturze przedmiotu, podejściem w konceptualizacji rodziny.

Teksty przedstawiające metody diagnozy rodziny, cykle życia rodzinnego i związane z nimi kryzysy, a także znaczenie przekazu międzypokoleniowego są oparte na teoriach systemowych. Autorki, Monika Wasilewska i pisząca te słowa, zilustrowały rozważania teoretyczne opisami procesów terapeutycznych, prowadzonych w podejściu systemowym i integracyjnym. Na zakończenie publikacji przedstawiono podejście wielokulturowe w rozumieniu i wspieraniu rodziny, stanowiące ważny aspekt procesu poznawania rodziny w obliczu zmian obyczajowych, społecznych i kulturowych.

Ze względu zarówno na przegląd współczesnych teorii psychologicznych, jak i dane empiryczne publikacja może stanowić użyteczną pozycję bibliograficzną przede wszystkim dla studentów psychologii, ale też innych kierunków humanistycznych, oraz dla praktyków zajmujących się dziećmi, młodzieżą i rodzinami.

Bogusława Piasecka